

І. П. Науменко

Лляна промисловість

ЛЛЯНА ПРОМИСЛІВІСТЬ – галузь текстильної промисловості, підприємства якої виробляють тканини з лляної пряжі. Розрізняють лляні тканини побут. призначення (платтяно-білизняні, полотна вибілені, скатерки, рушники, серветки тощо) і тех. тканини (парусина брезентова, бортівка, пожежні рукави, тарні тканини, двонитка та ін.). Лляні нитки, як особливо міцні, застосовують у взуттєвій і полігр. пром-стях, для виготовлення сіток. Для виготовлення лляних тканин підприємства використовують льоноволокно, що виробляють з льону-довгунцю. Посіви льону-довгунцю зосереджені у Житомир., Черніг., Сум. областях. Крім того, у виробництві застосовують хім. нитки, бавовн. пряжу. Найбільші підприємства: ТОВ «Лінен оф Десна» (м. Глухів Сум. обл.), ПрАТ «Новоград-Волинський льонозавод», ПАТ «Старосамбірський» Льонокомбінат» ([Львів. обл.](#)), «Харківський канатний завод», приватне підприємство «Ярослав» (Київ). Л. п. є суміжною з льонарством – специф. галуззю рослинництва, процес виробництва якої має 2 вироб. цикли: вирощування і збирання льону та переробка льоносировини. Параметри якості льонопродукції визначаються на кожній стадії виробництва. Особливістю продукції льонарства є те, що під час зберігання, навіть за сприятл. умов, сусп. корисність її поступово знижується. Сучасні сорти льону-довгунцю дають змогу отримувати підприємствам льонотресту номером 1,5–2,0, однак у процесі післязбирал. доробки якість сировини погіршується до номера 1,0 і нижче. Впровадження високоврожай. сортів льону та інновац. технологій виробництва і первин. переробки льонопродукції сприяє підвищенню її якості, що дозволить повніше задовольнити потребу в сировині для перероб. галузі Л. п.

Табл. 1. Виробництво продукції лляної промисловості УРСР

Продукція	1940	1960	1968
Льоноволокно, тис. т	1,3	20,4	36,1
Лляна пряжа, тис. т	1,3	0,4	19,2
Лляні тканини, млн погон. м	2,1	0,35	48,7

Вироб-во лляних тканин кустар. способом відоме ще за часів Київ. Русі. Як галузь пром. виробництва Л. п. виникла в 1-й пол. 18 ст. у вигляді полотн. і парусин. мануфактур, у 2-й пол. 19 ст. почали створюватися ф-ки. 1913 у Л. п. Рос. імперії нараховувалося 358 тис. веретен і 16 тис. ткац. верстатів, бл. 90 % яких зосереджувалося у центр., пн.-зх. і зх. р-нах країни. Було вироблено 121,4 млн погон. м лляних тканин. Рос. імперія хоч і мала значні сировинні ресурси, однак Л. п. була розвинута недостатньо. Чимало льоноволокна, парусини експортувалося до Зх. Європи. В СРСР Л. п. розвивалася швидкими темпами: проведено стандартизацію сировини, напівфабрикатів і готових виробів, здійснено спеціалізацію підприємств, створ. надійну сировинну базу, реконструйовано на новій тех. базі наявні і збудовано потужні високомеханізов. нові підприємства Л. п. 1968 в країні вироблено 699 млн погон. м лляних тканин, що в 5,7 раза більше, ніж 1913 і в 2,5 раза більше порівняно з 1940. СРСР за виробництвом лляних тканин 1968 посів 1-е м. у світі. В Україні мануфактурне виробництво лляних тканин виникло у 18 ст., створ. низку полотн. мануфактур переважно в пн. частині України. Однак знач. розвитку вони не набули. Л. п. тут почала розвиватися у 1920-і рр. на базі безперерв. зростання обсягу виробництва льоноволокна, яке 1968 становило 18 % заг.-союз. об'сягу. Посівні площі льону в Україні зосереджені переважно в пд.-зх. екон. р-ні і становили 236,4 тис. га; валовий збір льоноволокна – 72,7 тис. т, що майже у 4 рази більше, ніж 1940. Спочатку в Україні розвивалася переважно пром-сть первин. обробки льону. 1969 діяло 18 держ. льонозаводів: 8 – у Черніг., 6 – у Житомир. та по одному у Волин., Київ., Львів. і Рівнен. областях. Крім того, льон на волокно переробляли в колгоспах Волин., Житомир., Івано-Фр., Київ., Львів., Рівнен., Чернів. областей. 1962 уведений в експлуатацію Житомирський льонокомбінат, 1964 – Рівнен. льонокомбінат (див. «Т-Стиль»). Відтоді бере поч. льонопереробна пром-сть України. Крім цих потуж. підприємств, переробленням льоноволокна займалися 2 невеликі ф-ки – Коростен. ([Житомир. обл.](#)) і Марчишинобудська (Сум. обл.). Завдяки розвитку машинобудування для легкої промисловості на льонокомбінатах встановлено автомат. льоночесальні, швидкохідні стрічк. та рівничні машини. У мокрому прядінні почали застосовувати кільцеві, а в сухому – швидкохідні прядил. машини. Ткац. ф-ки устатковано автомат. ткац. верстатами. Впроваджено механізацію й автоматизацію вибілювання, фарбування й сушіння тканин. 1968 в Л. п. України було 70,0 тис. прядил. веретен і 2371 ткац. верстат. Осн. пром.-вироб. фонди зросли 1965–68 на 30 %. У результаті проведених заходів значно покращилися тех.-екон. показники галузі. Заг. обсяг виробництва лляних тканин зріс 1968 порівняно з 1940 у 23 рази (див. Табл. 1).

Україна давала бл. 7 % заг.-союз. виробництва лляних тканин (1940 – 0,7 %). У структурі текстил. промисловості питома вага Л. п. становила 11,3 % (1940 – 0,7 %). Проблеми Л. п. розробляв ВНДІ льонар. промисловості у Москві. Найбільш прибутковими галузі льонарства в Україні були у 1975–80-і рр., коли посівні площі цієї культури в серед.

складала 230–240 тис. га, а валове виробництво становило 120 тис. т волокна щороку. Рентабельність галузі складала 80–120 % і виробництво льону приносило господарствам більше половини грош. надходжень від усіх рослинниц. галузей. Крім того, вітчизн. льонозаводи щорічно експортували в зх. країни значні обсяги льоноволокна. Галузь льонарства має заверш. цикл виробництва – від вирощування льоносировини до одержання готових виробів. Цей фактор обумовлює його конкурентні переваги над ін. рослинниц. галузями, які потребують повного чи часткового імпорту сировини. Лляне волокно за питомою вагою посідало 3-є м. у балансі сировини текстил. промисловості України після виробництва бавовни та хім. волокон. Льонарство відіграло вагомую роль у забезпеченні насел. та нар. господарства одягом, побут. і тех. тканинами. Упродовж 1990–2011 відбулися кількісні й якісні зміни у виробництві льоноволокна як в Україні, так і у світі. Необхідно відзначити суттєве скорочення посів. площ у світі під льоном-довгунцем, які у ці роки зменшилися на 76 %. Позитив. тенденцією у виробництві льоноволокна є підвищення урожайності культури за цей період майже у 2 рази. Якщо 1990 середньосвіт. урожайність льону (в перерахунку на волокно) становила 6,6 ц/га, то у 2011 – 12,8 ц/га, хоча порівняно з 2008–10 цей показник є низьким. За рахунок росту врожайності культури виробництво льоноволокна у світі щороку зростало, та лише від 2010 почало зменшуватися щороку прибіл. на 300 тис. т. Осн. причиною згортання льоновиробництва у світі є скорочення площ посіву льону-довгунцю у колиш. країнах СРСР, насамперед в Україні, РФ і Білорусі. Так, 1990 на ці країни припадало 73 % усіх площ посіву. Нині ж ситуація значно змінилася – найбільше посів. площ під льоном-довгунцем зосереджено у Франції – 25 %, 2-е та 3-є м. посідають Білорусь та РФ – 24 та 20 % відповідно, знач. є площі у Китаї – 13 %. В Україні зайнято всього 1–2 % усіх світ. посів. площ. Посіви льону-довгунцю та виробництво лляного волокна в Україні зведені майже нанівець (див. Табл. 2).

Табл. 2. Посіви льону-довгунцю та виробництво лляного волокна в Україні

	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Площі посіву льону-довгунцю, тис. га	169,4	19,8	1,0	1,3	2,1	1,5	1,4	1,9
Урожайність льону-довгунцю, ц з 1 га	6,4	4,2	4,0	5,9	8,6	7,3	6,3	8,9
Виробництво льоноволокна, тис. т	108,1	8,3	0,4	0,8	1,8	1,1	0,9	12,2

Табл. 3. Обсяги експорту та імпорту лляного волокна

Волокно лляне	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг експорту, кг	492 366	974 715	755 868	819 828	962 349
тис. дол. США	593,6	856,9	854,4	1096,5	1238,2
Обсяг імпорту, кг	270 577	214 985	130 679	81 064	100 106
тис. дол. США	309,4	248,5	273,8	212,1	118,5

В Україні поглиблюється процес інтеграції до світ. системи господарювання, тому питання розвитку льонопром. комплексу країни в системі світ. ринку набуло особливо важливого

значення. Але існує низка проблем, пов'язаних із невиваженими підходами до здійснення зовн.-екон. діяльності. Напр., неоптимальн. зовн.-торг. відносини без послідовно обґрунтов. держ. регулювання ще більше посилюють диспропорції, які склалися в льонопром. комплексі нац. економіки. З ін. боку, негат. явища у функціонуванні внутр. ринку знаходять своє відображення в якіс. характеристиках стану зовн. торгівлі льонопродукцією. Результатом деструктив. процесів є вимушена орієнтація ринку сировини для текстил. промисловості на експорт, який при незавантажених вітчизн. потужностях підприємств Л. п. досяг знач. розмірів. Це потребує концептуал. перегляду умов його подальшого зростання з урахуванням стратег. цілей розвитку льонопром. підкомплексу України (максимально можливе забезпечення насел. лляними тканинами та формування експорт. потенціалу, а також збільшення в ньому частки готових конкурентоспромож. виробів). Перспект. напрями укр. експорту льоноволокна і лляних тканин потрібно розглядати з позиції світ. інтеграц. процесів. В усьому світі відбувається підвищення попиту на натурал. волокна та зацікавленість у використанні продукції льонарства за різними напрямками. Маркетинг. дослідж. кон'юнктури світ. ринку та попиту на продукцію текстил. промисловості, проведені на основі оглядів міжнар. виставок моди, тканин і трикотажу свідчать, що лляні тканини, льоновомісні полотна та вироби з них є лідером не тільки на ниніш. ринку, але й у майбутньому. У зх.-європ. структурі споживання лляних тканин на одягово-білизн. асортимент припадає 60–75 % їх виробництва, зокрема на споживання трикотаж. полотен – 14–45 %. На європ. ринку потреба в льоноволоконі становить 120 тис. т на рік та має тенденцію до зростання. У тих самих обсягах оцінюється попит амер. ринку. Нині потреба у лляному волоконі задовольняється на 70–80 %. Для рівноправ. співробітництва України на світ. ринку важливим чинником є вступ до СОТ, що полегшило доступ до світ. ринку, зменшило митні тарифні бар'єри, розширило ринки збуту. Проте існують і певні загрози після вступу України в світ. екон. спільноту, зокрема це слабкість конкурент. позицій вітчизн. льоновиробників, що пояснюється високим рівнем затрат та цін на вітчизн. льон порівняно зі світовим. Крім того, необхідно відзначити низьку ефективність вітчизн. льоновиробництва, обумовлену тех.-технол. відсталістю галузі, невідповідність тех. регламентів на текстиль директивам ЄС, недостат. рівень інновац. розвитку вітчизн. льонопром. підприємств. Усі ці обставини негативно відображаються на конкурентоспроможності вітчизн. льонопродукції, сприяють збільшенню масштабів імпорту дешевої льоносировини перероб. підпр-ми (див. Табл. 3). Для виробництва продукції легкої промисловості в Україні майже відсутня власна сировинна база, тому всю сировину імпортують. Нині гостро стоїть питання забезпечення підприємств вітчизн. сировиною, тому вирощування луб'яних культур в Україні має перспективу. За останні роки спостерігається посилення інтересу до виробництва продукції з натурал. волокон, з-поміж яких провідне місце посідає льоноволокно. Актуальність подальшого розвитку виробництва та використання льону-довгунцю в Україні та світі зумовлена такими чинниками: обмеженістю джерел сировини для виробництва штуч. волокон, а лляні

волокна належать до категорії постійно поновлюв. природ. сировини; підвищенням рівня екологізації середовища існування людей у зв'язку із широким застосуванням продукції з льону; зменшенням антропоп. навантаження на природне середовище шляхом використання льоноволокна під час виробництва композиц. матеріалів, що легко піддаються утилізації; застосуванням волокна та костриці льону для виробництва целюлози, різних видів паперу і картону на противагу вирубкам лісу. Продукція з льону дуже якісна, екол. та застосовується у різних галузях економіки України. Вирощування луб'яних культур в Україні дасть можливість створити додатково десятки тисяч робочих місць та значно збільшити надходження до бюджету. Відродження галузі льонарства та підприємств первин. переробки льоносировини потребує комплекс. підходу до поетап. упровадження заходів, спрямов. на реформування діючих організац. форм господарювання та розвиток інтеграц. процесів і кооперації структур, що сприятимуть ефектив. взаємодії всіх учасників технол. ланцюга – від вирощування до виробництва кінцевої продукції з льону для задоволення потреб споживачів; тех.-технол. переоснащення підприємств з виробництва і первин. переробки льону; вирішення проблеми ефектив. держ. підтримки товаровиробників льону. Наук. питання розвитку Л. п. та льонарства в Україні розробляють фахівці Київ. НДІ текстил.-галантерей. промисловості, Київ. університету технологій та дизайну, Херсон. тех. університету, Житомир. агрокол. університету, Нац. університету біоресурсів і природокористування України (Київ), Дослід. станції луб'яних культур Інституту с. господарства Пн. Сх. НААНУ (м. Глухів).

Рекомендована література

1. Голобородько П. А., Ситник В. П., Баранник В. Г. Льонарство та коноплярство: проблеми і перспективи // Селекція, технологія виробництва та первин. переробки льону і конопель. Глухів, 2000;
2. Кругла Н. А., Вергунов В. А. Історія розвитку льонарства в Україні: Навч. посіб. Хн., 2002;
3. Карпець І. П., Скорченко А. Ф., Чурсіна Л. А. та ін. Виробництво льоноволокна та його використання. К., 2002;
4. Живетин В. В., Гинзбург Л. Н., Ольшанская О. М. Лен и его комплексное использование. Москва, 2002;
5. Наумов О. Б. Стратегія розвитку сировинної бази текстильної промисловості. Хн., 2005;
6. Сисоєнко І. А. Вплив інтеграційних процесів на розвиток льонопереробної галузі // ЛП. 2007. № 4;
7. Лузан Ю. Я., Нелеп В. М., Головня О. М. Криза льонарства та шляхи її подолання // Економіка АПК. 2008. № 3;
8. Кузьміна Т. О., Чурсіна Л. А., Тіхосова Г. А. Якість і стандартизація модифікованих волокон. Хн., 2009;
9. Головня О. М. Значення та перспективи відродження льонарства в підприємствах льонопродуктового підкомплексу // Зб. наук. пр. Таврій. агротехнол. університету.

- Сер. Екон. науки. Мелітополь, 2010. № 2(10); Сафонов Ю. М. Стратегія і структура: економічний стан потенціалу сировинного комплексу текстильної промисловості України // Ефективна економіка. 2011. № 2;
10. Кравчук Н. І. Сучасні тенденції льонівиробництва в Україні та світі // Зб. наук. пр. Таврій. агротехнол. університету. Сер. Екон. науки. 2013. № 1(2).

Покликання на статтю:

Ляна промисловість / І. П. Науменко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55941>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).